

RŮŽENA
GREBENÍČKOVÁ

O LITERATUŘE
VÝPRAVNÉ

INSTITUT
PRO STUDIUM
LITERATURY
/ TORST

Růžena Grebeníčková:
O literatuře výpravné
Ed. Michael Špirit.

Institut pro studium literatury – Torst 2015,
vyd. 1.
1036 stran (tištěná)

Naše cena: **464 Kč**,
Běžná cena: **580 Kč**

Výbor z celoživotní tvorby literární historičky, kritičky, překladatelky a editorky Růženy Grebeníčkové (1925–1997) přináší práce o písemnictví posledních dvou století. Autorka přistupuje k jednotlivým uměleckým dílům s rozsáhlými literárněhistorickými znalostmi a představuje je v nápadité srovnávací perspektivě. Její duchaplný styl předpokládá čtenáře, který se bude umět vyrovnat nejen s přesahem do příbuzných věd, jako je psychologie, sociologie nebo filosofie, ale také s jednoznačně formulovanými soudy a ironickým hodnocením. Svazek je rozdělen do pěti oddílů. – V prvním stojí v popředí teoreticko-historické otázky umělecké prózy, jako je vývoj epiky ve 20. století, literatura faktu, triviální literatura nebo historie románu, druhý soustřeďuje práce o románských literaturách, hlavně o francouzském písemnictví od osvícenství po tzv. nový román, třetí je věnován české literatuře od národního obrození do konce 20. století, do čtvrtého jsou zařazeny studie o ruské literatuře zejména 19. století a pátý oddíl zahrnuje eseje o německy psaných dílech od epochy romantismu do poloviny 20. století. Výbor ve svém tematickém uspořádání zároveň vytváří „vnitřní“ monografie o J. Weilovi, N. V. Gogolovi, F. M. Dostojevském, A. P. Čechovovi, H. von Hofmannsthalovi a R. Musilovi.

Edici připravenou Michaelem Špiritem doprovází obsáhlá ediční poznámka a anotovaný rejstřík děl a jmenný rejstřík. Jako samostatný svazek doplňující výbor *O literatuře výpravné* vychází v koedici IPSL a nakladatelství Torst kniha editora Michaela Špirita *Růžena Grebeníčková a její rukopis*, zahrnující obsáhlou monografickou studii o Růženě Grebeníčkové, komentáře k textům výboru a kompletní primární a sekundární bibliografií autorky.

Lektoroval prof. PhDr. Vladimír Svatoň, CSc.

145 x 205 mm, váz., 1036 stran
ISBN 978-80-87899-29-8 (IPSL)
ISBN 978-80-7215-499-9 (Torst)

Grafickou úpravu Vladimíra Nárožníka adaptovali Michal Uhde a David Balihar

Summary

The book accompanies the selected works of the literary historian, critic, translator and editor Růžena Grebeníčková (1925–1997), which are simultaneously published under the title *O literatuře výpravné* (On Narrative Literature). The selection collects essays and studies covering the literature of the last two hundred years, Grebeníčková approaches individual literary works with a wide-ranging historical erudition and presents them in an insightful comparative perspective. Her intellectually challenging style assumes a reader capable of following the excursions into related disciplines, such as psychology, sociology or philosophy, but also of facing strongly worded assessments and ironic judgments. – Grebeníčková's selected works are divided into five parts. In Part I, the primary focus is on general, both theoretical and historical issues of prosaic literature (the development of epics in the 20th century, fact-based literature, trivial literature, history of the novel). Part II collects essays on literatures in the Romance languages, in particular on French literature from the Enlightenment era down to the *nouveau roman*. Part III is dedicated to Czech literature, from „national awakening“ to the end of the 20th century. Part IV includes studies on (mostly 19th-century) Russian literature. Part V collects essays on works written in German, from the advent of Romanticism to the 1950s. By virtue of the thematic arrangement, the volume also establishes „internal“ monographs on J. Weil, N. V. Gogol, F. M. Dostoyevsky, A. P. Chekhov, H. von Hofmannsthal and R. Musil.

Editor's own volume *Růžena Grebeníčková a její rukopis* (Růžena Grebeníčková and her Manuscript) relates to the selected works in three distinct modes. (1) In the Introductory Study, Michael Špirit characterizes Grebeníčková's method of writing and demonstrates the step-by-step genesis of her texts on particular examples. Špirit analyzes Grebeníčková's critical employment of various sources of inspiration and shows that polemics need not be based upon unambiguous resistance; rather, it can also stem from a broad consensus regarding the particular issue. A description is provided of Grebeníčková's editorial method in regard of translations (as documented by the Czech anthology from the works of Walter Benjamin) as well as in the planning of her own, eventually unrealized book in the 1970s. The study includes a detailed chronology of Grebeníčková's life and works. (2) The Commentary is divided into five parts, corresponding to the contents of the selected works. The initial text in each part characterizes the arrangement of the texts and the key themes of Grebeníčková's interest in a given area or language. Follows a report on the genesis of individual texts,

on other, related texts, linked by the subject matter or by developing an idea only briefly introduced in the original text, on the motivation provided by the context and usually approached by Grebeníčková in a polemic manner, on the text's reception and on the source documents. (The Commentary also includes annotated indexes of titles and names, printed on p. 952–1030 of *On Narrative Literature*. They provide an elementary characteristics of the works and persons which are merely mentioned in the texts, so that they do not require an extended or contextual clarification.) The final part of the Commentary is a list of Grebeníčková's completed yet unpublished works, as they were found in processing her papers. The list follows a hypothetical chronology, as Grebeníčková usually did not attach a date to her writings, included the published ones. The sequence is tentatively established on the basis of a temporally fixed motivation (it was usual for Grebeníčková to react immediately), of its links to the content of the other texts as well as of the external qualities of the typoscripts, such as the type of the typewriter or the quality of the paper used. (3) The final part of the volume is an Annotated Bibliography of Grebeníčková's published works, including editions, translations, and direct replies or reviews by other writers. The Bibliography also deciphers the authorship of publications signed by Grebeníčková's colleagues in the time periods when she was prevented from submitting to certain editors or periodicals.

– The Introductory Study, the Bibliography and the indexes form an integrated whole whose purpose is to provide access not only to Grebeníčková's selected works, but to her entire oeuvre from several distinct perspectives and with regard to different readers needs.

Resümee

Das Buch knüpft an die parallel dazu herausgegebene Anthologie *O literatuře výpravné* (Über erzählende Literatur) mit Texten aus dem Lebenswerk der Literaturhistorikerin, Kritikerin, Übersetzerin und Editorin Růžena Grebeníčková (1925–1997) an. Diese enthält Arbeiten zur Literatur der letzten zwei Jahrhunderte, in denen sich die Autorin mit einer umfassenden literaturgeschichtlichen Kenntnis einzelnen künstlerischen Werken nähert, welche sie aus einer einfallsreichen komparatistischen Perspektive vorstellt. Ihr geistreicher Stil setzt einen Leser voraus, der sich nicht nur mit Exkursen in verwandte Disziplinen wie Psychologie, Soziologie oder Philosophie, sondern auch mit eindeutig formulierten Urteilen und ironischen Bewertungen zu arrangieren weiß. – Die Anthologie ist in fünf Teile gegliedert. Im ersten stehen allgemeine, theoretisch-historische Fragen der künstlerischen Prosa im Vordergrund (die Entwicklung der Epik im 20. Jahrhundert, Sachliteratur, Trivialliteratur oder auch die Geschichte des Romans), der zweite konzentriert sich auf Arbeiten zu den romanischen Literaturen, insbesondere zur französischen Literatur von der Aufklärung bis zum sog. Nouveau roman, der dritte Teil ist der tschechischen Literatur von der Nationalen Wiedergeburt bis zum Ende des 20. Jahrhunderts gewidmet, der vierte enthält Studien zur russischen Literatur, insbesondere des 19. Jahrhunderts, der fünfte Essays zu deutschsprachigen Werken von der Romantik bis Mitte des 20. Jahrhunderts. Durch die thematische Anordnung der ausgewählten Arbeiten entstehen dabei zugleich „interne“ Monografien über J. Weil, N. V. Gogol, F. M. Dostojewski, A. P. Tschechow, H. von Hofmannsthal und R. Musil.

Der vom Herausgeber erstellte Kommentarband *Růžena Grebeníčková a její rukopis* (Růžena Grebeníčková und ihre Handschrift) bezieht sich in dreierlei Weise auf die Anthologie. (1) In einer einführenden Studie bringt Michael Špirit dem Leser die Schreibweise der Autorin näher und versucht anhand ausgewählter Beispiele den Entstehungsprozess ihrer Texte zu rekonstruieren. Er befasst sich mit Grebeníčkovás kritischer Anknüpfung an verschiedene Inspirationsquellen und zeigt auf, dass eine polemische Beziehung nicht nur auf einer ausgeprägten Abneigung, sondern auch auf einer grundlegenden Übereinstimmung mit dem behandelten Thema basieren kann. Ebenso beleuchtet er (am Beispiel einer tschechischen Walter-Benjamin-Anthologie) die Methoden der Autorin bei der Herausgabe von Übersetzungen wie auch bei der Planung eines eigenen, letztlich nicht realisierten Buchprojekts Anfang der 1970er Jahre. Die Studie enthält zudem eine detaillierte Chronologie zu Leben und Werk R. Grebeníčkovás. (2) Der anschließende Kommentar ist wie die Anthologie in fünf Teile

gegliedert, wobei in der Eingangspassage zu jedem Teil Textanordnung und Interessenschwerpunkte der Autorin an der jeweiligen Problematik oder dem jeweiligen Sprachraum charakterisiert werden. Im Anschluss daran berichtet der Herausgeber über die Entstehung der einzelnen Studien, über thematisch verwandte Arbeiten der Autorin, die in Zusammenhang mit dem jeweils behandelten Stoff stehen oder ein Motiv weiterentwickeln, das im ursprünglichen Text nur erwähnt wurde, über die Impulse, die den jeweiligen Studien zugrundelagen und auf die Grebeníčková größtenteils polemisch reagierte, über eventuelle Echos auf die Arbeiten wie auch über die Quellen, denen die Texte entnommen wurden. (Teil des Kommentars sind auch die auf S. 952–1030 der Anthologie veröffentlichten annotierten Werk- und Namensregister. In diesen werden in Grundzügen Veröffentlichungen und Personen beschrieben oder charakterisiert, welche die Autorin in ihren Studien nur nennt und die daher keine umfassendere oder in einen Kontext eingebundene Erklärung erfordern). Den abschließenden Teil des Kommentars bildet ein Verzeichnis über fertiggestellte, jedoch nicht publizierte Arbeiten Grebeníčkovás in der Form, in der sie bei der Aufarbeitung ihres literarischen Nachlasses vorgefunden oder vervollständigt wurden. Dieses ist nach einer vermuteten Chronologie geordnet, da die Autorin ihre Artikel – auch die publizierten – meist nicht mit Datierungen versehen hat. Die Schätzung der chronologischen Reihenfolge erfolgte daher anhand der relativen Datierbarkeit des jeweiligen Themas (Grebeníčková reagierte auf Impulse zumeist recht zeitnah), anhand des inhaltlichen Zusammenhangs mit anderen Texten und anhand äußerer Merkmale der Schreibmaschinen-Manuskripte wie z. B. Schreibmaschinentyp oder Papierqualität. (3) Den dritten Teil des vorliegenden Bandes bildet eine annotierte Bibliografie der publizierten Arbeiten Grebeníčkovás. In dieser sind, chronologisch geordnet, Grebeníčkovás eigene Texte, ihre Editionen und Übersetzungen wie auch Resonanzen auf diese verzeichnet. Bestandteil der Bibliografie ist zudem eine Dechiffrierung der Autorschaft bei jenen Arbeiten, die in einer Zeit, als Grebeníčková aus außerliterarischen Gründen in bestimmten Verlagen oder Periodika nicht publizieren durfte, unter dem Namen anderer Wissenschaftler bzw. Übersetzer erschienen sind. – Studien, Kommentar, Bibliografie und Register bilden einen Darstellungskomplex, der – aus mehreren Perspektiven und für unterschiedlich ausgerichtete Lesererwartungen – nicht nur einen Zugang zu der Anthologie, sondern auch zum Gesamtwerk Grebeníčkovás eröffnen soll.

Аннотация

Предлагаемая вашему вниманию книга связана с опубликованной одновременно с ней антологией избранных трудов историка литературы, критика, переводчицы и редактора Ружены Гребеничковой (1925–1997), «О художественной литературе» (*O literatúre výhradne*). Эта антология включает в себя работы о литературе двух последних веков. В данных работах автор рассматривает конкретные художественные произведения, используя свои богатые познания в области истории литературы, и представляет их в оригинальной сравнительной перспективе. Остроумный стиль автора рассчитан на читателей, которые не только будут способны с пониманием воспринимать обращение к смежным научным дисциплинам, таким как психология, социология или философия, но также и не будут возражать против бескомпромиссных вердиктов и ироничных оценок ученого.

Книга избранных трудов Ружены Гребеничковой состоит из пяти частей. В первой части главный акцент делается на общих, историко-теоретических вопросах художественной прозы (развитие эпики в XX веке, документальная литература, триадическая литература, история романа). Вторая часть включает в себя работы о романских литературах, в особенности о литературе французской – от эпохи Просвещения по так называемый «новый роман». Третья часть посвящена чешской литературе – от эпохи Национального возрождения до конца XX века. В четвертой части автор сосредоточивается на трудах по русской литературе, главным образом XIX века, а в пятой – на работах о произведениях, написанных по-немецки – с эпохи романтизма по середину XX века. Тематическая организация книги также способствует тому, что здесь создаются своего рода «внутренние» монографии об И. Вайле, Н. В. Гоголе, Ф. М. Достоевском, А. П. Чехове, Г. фон Гофманстале или Р. Музиле.

Можно сказать, что книга «Ружена Гребеничкова и ее рукопись» (*Růžena Grebeníčková a její rukopis*) тесно связана с антологией (ее редактор и автор предлагаемой вашему вниманию книги ученый, Михаэль Шпирит) Во-первых, во вступительной статье Михаэль Шпирит подробно исследует метод письма Ружены Гребеничковой, пытаясь на ряде примеров реконструировать ее творческий процесс. Его работа посвящена анализу критического подхода Р. Гребеничковой к различным идеальным концепциям. Автор показывает, что полемическое отношение к этим идеям не обязательно основывалось лишь на ярко выраженным их отрицании, – оно основывалось и на принципиальном согласии с ними по отношению к разработанной теме. Шпирит также исследует методы, используемые Гребеничковой как при издании переводов (на примере чешской антологии Вальтера Беньямина), так и при подготовке ее собственной, запланированной в начале 70-х годов XX века, но в конце концов неизданной

монографии. Статья Шпирита также содержит подробную хронологию жизни и творчества Р. Гребеничковой.

Во-вторых, следующие за основным текстом комментарии разделены, точно так же как антология, на пять частей. Во введение к каждой из них включена характеристика порядка расположения текстов и главных тем, представлявших интерес для Ружены Гребеничковой в рамках той или иной проблематики или в языковой области. Далее редактор уделяет внимание истории создания конкретных работ, близким по тематике трудам автора, которые каким-либо образом связаны с разработанным материалом или же развивают мотив, лишь упомянутый в первоначальном тексте; внешним источникам, на которые Гребеничкова реагировала, как правило, критически, и источникам, в которых были опубликованы данные тексты и из которых они взяты для нашей публикации. Составной частью комментариев являются также аннотированные списки авторов и произведений, опубликованные на страницах 952–1030 антологии «О художественной литературе». В них дается краткая характеристика или описание лиц и названий, которые только упоминаются в трудах автора, – так что эти элементы не требуют более подробного или контекстуального объяснения. Заключительной частью комментария является перечень завершенных, но неопубликованных работ Р. Гребеничковой, так, как они были обнаружены или реконструированы при обработке ее литературного архива. Этот перечень составлен в приблизительном хронологическом порядке, поскольку сам автор свои статьи – даже те, которые были опубликованы – обычно не датировал. Порядок, в котором опубликованы тексты, установлен путем оценки в соответствии с темой, момент обращения автора к которой можно датировать только приблизительно (как правило, Гребеничкова реагировала на какой-то скажет непосредственно после его появления), или же в соответствии с содержанием основных текстов, а также в соответствии с внешними признаками рукописей, такими как тип пишущей машинки или качество бумаги.

Третья часть предлагаемого вниманию читателей произведения представляет собой аннотированную библиографию опубликованных работ Р. Гребеничковой. В нее включены оригинальные тексты, редакторские работы и переводы, а также отзывы на публикации; публикуется в хронологическом порядке. Ее составной частью является также раскрытие авторства тех работ, которые принадлежат Гребеничковой, но были подписаны именами других лиц – во времена, когда автор по внелитературным причинам не имела возможности публиковаться в ряде издательств или периодических изданий.

Само освещающее проблематику с различных точек зрения исследование комментариев и указатели составляют общее единство, все части которого связаны между собой. Настоящее издание призвано открыть ориентированным на различные области читателям путь не только к антологии, но и ко всему творчеству Ружены Гребеничковой.

Obsah

[Čísla v hranatých závorkách odkazují k pořadovým číslům bibliografie RG otištěné v souběžně vydávaném svazku Růžena Grebeníčková a její rukopis.]

I

Proměny poetiky dvacátého století [117]	9
Moderní román a krize epična [98]	18
Poznámky k literatuře faktu [112]	22
Literatura faktu a teorie románu [157]	31
Literatura faktu a dopisy [296]	38
O literatuře nízké, zábavné a masové [122]	43
Lež romantismu a pravda románu [153]	55
Román a skutečnost [266]	70
K otázce příběhu a románové formy [291]	88
Příspěvek k české mytologii románu [305]	95

II

Diderot o umění [233]	105
Petrohrad – (Paříž) – Praha [255]	132
Otec Goriot [171]	155
Tajnosti pařížské [154]	167
K pojedí času v románu století [170]	181
Svět všednosti a intimity [135]	195
K problematice Robbe-Grilletových románů [121]	206
Rodinné kroniky Marguerite Yourcenarové [262]	212

III

Masné krámy Prokopa Šedivého: Česká národní veselohra [236]	225
Středočeské lokality v povídkách spisovatelů před 1848 [251]	235
Počátky krásné prózy novočeské a srovnávací literatura [304]	271
Věřejný prostor a fiktivní světy v románu na přelomu století [278]	286
Český expresionismus a vedení dramatického dialogu [165]	298
Dialog a předmětná situace [175]	309
Rozpaky nad Haškem [289]	318
Hans Kelsen a estetická norma [303]	328

K takzvané Ohrenphilologie [249]	336
Konstrukce Poláčkova románu ve světle Trostovy studie [288]	350
Jiří Weil a normy české prózy po patnácti letech [108]	356
Weilova Moskva-hranice [159]	366
Weilův Žalozpěv... [123]	373
Jiří Weil a moderní román [150]	376
K diskusi o uměleckém stylu [94]	395
Veselá vdova aneb Výprodej pokračuje [91]	405
O prohrách a vítězstvích [95]	408
Kde život náš je v půli se svou poutí [143]	411
Kritika a samaritánství [138]	416
Radiojurnal v ko(s)mickém věku [243]	418
Pět poznámek ke knize Jana Lopatky [284]	430
Pomalost aneb Trocha běžné konverzace [315]	441
Události [316]	448

IV

Ruská „diabolique“ [190]	457
Gogol a moderní literatura [106]	469
„Fantastika“ Petrohradských povídek [174]	476
K otázce vstupních vět Gogolovy povídky Nos [103]	500
Senkovského svět v úryvcích a život v překladech [247]	515
Sterniánství v ruské próze [119]	528
„Acte gratuit“ před Dostojevským [99]	535
Dostojevskij – román a dramatizace [142]	550
Exkurs o Dostojevském [158]	565
Dostojevského Dvojník a Gogolův Nos [151]	577
Dostojevského člověk z podzemí [120]	590
„Zamlčující“ dialog u Dostojevského [180]	599
K tzv. karnevalizaci v Dostojevského Běsech [220]	610
Téma „psaní“ v Dostojevského Výrostku [186]	622
Čas v dramatu [176]	635
Čechovův Racek a interpretace textu [179]	643
Čechov, „geniální čtenář“ [206]	651
Ke dvěma Čechovovým hrám [244]	673
Ejchenbaum o Někrasovovi [185]	684
Boris Ejchenbaum 1886–1959 [76]	691
Božsky nezávislý [306]	695

Romantika a Büchnerova „groteska“ [168]	703
Wedekind a jeho erotické povídky [277]	713
Odkrývání vrstev [217]	726
Lorris a Loris [218]	753
Kafka a psaní [238]	757
Krausova magická opereta [167]	766
Georg Kaiser, kolportáže proti skutečnosti [156]	774
Musilův první román [149 a 293]	792
Literatura: výprava k nepojmenovanému a do roviny bezjmenného [280]	822
Musilovy eseje [162]	842
Ludwig Winder a jeho Následník trůnu [320]	852
O některých motivech u Waltera Benjamina [273]	864
Brochův Pokušitel [163]	888
Život plný bojů [128]	897
Kafkova přítelkyně Milena [286]	905
K dogmatu polyvalence [258]	917
Opět bez fasády [267]	926
Elias Canetti a moc [307]	931
Ediční poznámka.....	939
Rejstřík děl	952
Jmenný rejstřík	990